

Personalisering van het Nederlandse burgemeestersambt.

Naam: Erik [C.A.M.] Kreike

Studentnummer: 1066226

Begeleider: Prof. Dr. J.J.M. van Holsteyn

Bachelor: Politieke Wetenschappen

Deelproject: Politieke Psychologie – Kiezer zoekt politicus (m/v)

Universiteit Leiden

Aantal Woorden: 7713

17 juni 2013

Voorwoord

De bachelorscriptie die voor u ligt vormt het sluitstuk van mijn driejarige bachelor politicologie aan de Universiteit Leiden. Een klein half jaar van oriënteren, lezen, herlezen, data verzamelen, schrijven, schrappen en schrijven ging aan de publicatie van dit stuk vooraf. Het onderzoeksgebied van dit onderzoek, de lokale politiek, komt logisch voort uit een vroeg ontwikkelde interesse voor deze bestuurslaag. De drijfveer, om te beginnen aan een studie politieke wetenschappen komt direct voort uit een, op jonge leeftijd gewekte, interesse voor lokale overheden. Door te zien, horen en ondervinden wat lokale overheden in het dagelijks leven te weeg brengen werd mijn interesse naar politiek in het algemeen gevoed. Het daarom niet vreemd dat ik dit onderzoek van begin af aan en tot het einde toe met plezier heb uitgevoerd.

Via deze weg wil ik mijn dank tot uitdrukking brengen aan Prof. Dr. J.J.M. van Holsteyn daar hij mij zowel voor als tijdens het onderzoek waar nodig sturing, raad en advies heeft gegeven. Voorts gaat mijn dank uit naar de medewerkers van de *Koninklijke Bibliotheek* en het *Haags Gemeentearchief* te 's-Gravenhage, het *Regionaal Archief Leiden* en het *Noord-Hollands Archief* te Haarlem, voor de technische ondersteuning van de dataverzameling.

Inhoud

Voorwoord	2
Inhoud	3
1. Inleiding	4
2. Relevantie	5
3. Theoretisch Kader	7
4. Onderzoeksmethode .	10
4.1 Casusselectie	10
4.2 Operationalisering	11
5. Resultaten	13
5.1 Presidentialisering van macht	14
5.2 Leiderschapsfocus	17
5.3 Politisering van privésfeer	17
6. Conclusie	18
7. Literatuur	20

1. Inleiding

Twee fenomenen die gehoord worden rond het debat rond ‘de staat van de Nederlandse politiek’ zijn de personalisering van de politiek en de groeiende kloof tussen burgers en politiek. Ze lijken elkaar uit te sluiten, want enerzijds bestaat er volgens sommigen een, groter wordende, kloof tussen burgers en politici. Terwijl anderzijds, politici, en de persoon achter de politici, belangrijker zouden worden: personalisering. Bij het kloofdenken wordt veelal gesteld dat wanneer de afstand tussen burgers en politici groeiende is, burgers van hun politici vervreemden en daardoor vervreemd van de politiek in zijn geheel. Deze burgers raken gedesinteresseerd en dragen minder vruchtvol bij aan een de maatschappij in het algemeen en de politiek in het bijzonder. De kloof werkt ook de andere kant op: politici vervreemden van de burgers en er ontstaan vertekende beelden over zowel de burgers als de bewindspersonen zelf. Een aanwijzing hiervoor is het vertekende zelfbeeld van burgemeesters en wethouders. Het merendeel van deze lokale bewindspersonen overschat zijn of haar bekendheid onder de plaatselijke bevolking (Korsten en Tops 1998, 194). Er zijn ook stemmen die zeggen het behoudt van de kloof tussen burgers en politiek een zege zou zijn. Deze kloof zou namelijk belangenverstrengeling voorkomen en vooral in kleine gemeenschappen cliëntelisme en patronage moeilijker maken (Veenendaal 2013).

Een andere ontwikkeling, personalisering, werkt schijnbaar in tegengestelde richting. Politieke kopstukken zouden centraler in het politieke proces komen te staan. Ze komen in verkiezingstijd veelvuldiger aan bod en schromen niet om hun privéleven aan te wenden in de campagnevrijd. Lijsttrekkers zijn bijvoorbeeld te zien met hun kinderen op de arm op poster, in spotjes of gebruiken hun privéleven in een debat. Het electoraat kent de voornamen, levenspartners van politieke leiders, en soms schemert zelfs een voorkeur voor een erevisieclub door. Ze worden vereenzelvigd met de politiek en eenmaal verkozen of benoemd zijn ze hierdoor vaker het mikpunt van kritiek en de kop van jut bij een falende overheid.

Binnen de politieke psychologie stelt de personaliseringstheorie dat de rol van politieke leiders in hedendaagse democratieën aan het veranderen is. Het meeste onderzoek richt zich met name op de rol van verkozen politici, politieke leiders, politieke partijen, regeringen binnen westerse democratieën. Waar voorheen politieke partijen middels collegiaal bestuur regeringen vormden zijn het nu de partijleiders die op de voorgrond treden in het politieke proces. Deze ontwikkeling hangt samen de opkomst van het (post)modernisme en de individualisering van de samenleving. Kiezers identificeren zich in steeds mindere mate met een specifieke ideologie wat resulteert in minder partijidentificatie en –lidmaatschap: *dealignment* (Dalton et al. 2002: 37-54). De partij en haar programma zijn, volgens de personaliseringstheorie, minder relevant geworden ten bate van de politieke kopstukken (Poguntke en Webb 2005, 353-354).

Naast deze maatschappelijke veranderingen hebben de ontwikkelingen van de (massa)media een grote uitwerking gehad op de positionering van de persoon binnen de politiek. Fotografie, radio, televisie en internet hebben er ieder aan bijgedragen dat in de berichtgeving van politieke beleidsprocessen de persoon steeds meer werd benadrukt dan de instituties of het beleid dat zij vertegenwoordigen. Door de *dealignment* zijn ook journalisten, inhoudelijk, meer over personen gaan berichten omdat de partijen, partijprogramma's en het beleid voor kiezers en nieuwsconsumenten minder belangrijk is geworden. Politici, bekend met de werking van media, hebben hun media- en communicatiebeleid hierop afgestemd en trachten de effect die voortvloeien uit de *dealignment* te gebruiken en versterken om meer media-aandacht te genereren.

Bovenstaande ontwikkelingen hebben in Noordwest Europa plaats gevonden en hebben dus ook betrekking op Nederland. De individualisering en de mediarevoluties hebben Nederland in het algemeen en de politiek in het bijzonder verandert. Voor wat betreft de

formele machtenscheiding, werking van politieke beleidsprocessen en beleidsverantwoordelijkheid roept het proces van (media)personalisering van de politiek een aantal vragen op. Omdat de media zich in toenemende mate richten op politieke kopstukken verschuift de publieke aandacht van instituties naar individuen. De verhoogde media-aandacht voor de premier is bijvoorbeeld ten koste gegaan van de media-aandacht voor het kabinet en Eerste of Tweede Kamer, zo stelt de personaliseringsthese. Daarbij komt dat met het terugvallen van de importantie van politieke partijen ten koste van bijvoorbeeld fractieleiders, voor zowel de media als haar consumenten een disbalans is ontstaan daar het institutioneel nog steeds politieke partijen zijn die de kieslijsten vaststellen. Daarnaast zorgt een vergrote media-aandacht voor politici voor een vergrote kwetsbaarheid van diezelfde politici. Politici worden vereenzelvigd met het beleid wat de fluctuerende publieke opinie snel kan doen omslaan en die omslag brengt steeds vaker consequenties met zich mee.

Het meeste onderzoek binnen de politieke psychologie naar de personalisering van de politiek is gericht op nationale overheden en de politici die op dat niveau actief zijn. Het is op zijn minst opmerkelijk dat er naar personalisering op gemeentelijk niveau nog amper onderzoek is gedaan. De overheidslaag die het dichtst bij de burger staat en veel overheidsbeleid daadwerkelijk uitvoert zou in het licht van de personalisering en het kloofdenken nader onderzocht moeten worden. Bestaat er een kloof tussen politiek en burgers op dit lokale overheids niveau en is de gemeentepolitiek in de afgelopen decennia gepersonaliseerd? De gemeentelijke overheid is in politicologisch onderzoek ten onrechte een ondergeschoven kindje. Vooral met het oog op de recente plannen voor gemeentelijke herindeling van minister Plasterk¹ en de op handen zijnde decentralisatiegolf², waarbij gemeenten uitvoerder zullen worden van wat voorheen overheidsbeleid is, is de gemeente een belangrijker wordende bestuurslaag voor zowel beleidsuitvoerders als voor burgers.

Met deze ontwikkelingen in het vooruitzicht zal de lokale politiek en de lokale democratie voor de burgers meer gaan bepalen die invloed hebben op hun dagelijkse leven. Het is nog maar de vraag of de personaliseringsthese ook opgaat op gemeentelijk niveau. Zijn lokale politieke kopstukken belangrijker geworden? Gaat de personaliseringsthese ook op voor hét gezicht van de gemeente: de burgemeester. Burgemeesters halen de afgelopen maanden verscheidene malen het landelijke nieuws: "Burgemeester Haren weg"³, "Een burgemeester mag niet te veel streken uithalen"⁴, "Burgemeester van Uithoorn verlaat PvdA uit onvrede"⁵ zijn enkele voorbeelden waarop burgemeesters afgelopen maanden het lokale nieuws ontstegen en breed werden uitgemeten in landelijke dagbladen. Dit onderzoek probeert de eerste stappen te zetten in een kennis en onderzoekshiaat van personalisering van politiek op gemeentelijk niveau.

De hoofdvraag van dit onderzoek luidt: *Is er sprake is van een toenemende mate van (media)personalisering op gemeentelijk niveau met betrekking tot het burgemeestersambt in de naoorlogse periode?* Mede aan de hand van eerder onderzoek op nationaal niveau van Langer (2007) wordt het concept personalisering in dit onderzoek als volgt gecategoriseerd: (1) presidentialisering van de macht van, (2) leiderschapsfocus op en (3) privatisering van het

¹ Gemeente.nu, 'Plasterk wil meer en sneller herindelen' (30 mei 2013) Beschikbaar via: <http://www.gemeente.nu/Bestuurszaken/Nieuws/2013/5/Plasterk-wil-meer-en-sneller-herindelen-1269270W/> (laatst geraadpleegd op 15 juni 2013)

² Rijksoverheid 'Zeer grote decentralisatie naar gemeenten' (19 februari 2013) Beschikbaar via: <http://www.rijksoverheid.nl/nieuws/2013/02/19/zeer-grote-decentralisatie-naar-gemeenten.html> (laatst geraadpleegd op 15 juni 2013)

³ Het Parool. *Burgemeester Haren Weg*. (13 maart 2013)

⁴ NRC Handelsblad. *Een burgemeester mag niet te veel streken uithalen*. (4 mei 2013)

⁵ Trouw. *Burgemeester van Uithoorn verlaat PvdA uit onvrede*. (6 april 2013)

Nederlandse burgemeestersambt. Op basis van bovenstaande categorisatie zijn de hoofdstukken ingedeeld.

2. Relevantie

Het takenpakket van de gemeentelijke overheid is door de geschiedenis heen veranderd. Golfbewegingen tussen centralisatie en decentralisatie hebben daarmee ook het takenpakket van burgemeester veranderd. Een korte historisch overzicht laat deze ontwikkelingen duidelijk zien: Voor de Grondwet van 1848 en de Gemeentewet van 1851 waren gemeenten in hoge mate ondergeschikt aan de door de Fransen meegebrachte gecentraliseerde eenheidsstaat. Deze centrale nationale overheid namen alle taken van de subnationale overheden over die van oudsher aan stadsbesturen toebehoorde. Met de bovengenoemde Grond- en Gemeentewet verdween het onderscheid tussen steden en platteland en werd Nederland een gedecentraliseerde eenheidsstaat waarbij de Rijks-, Provinciale en Gemeentelijke overheid organisch functioneerde: het 'Huis van Thorbecke'. Deze nieuwe vormen van gedeeltelijk medebewind en gedeeltelijke autonomie stelden gemeenten in staat actiever op te treden als overheid en velerlei initiatieven op het gebied van volksgezondheid, onderwijs en andere sociale zaken ontstonden vanuit de gemeenten. Eind negentiende eeuw werden deze eerste sporen van de verzorgingsstaat voorzien van een meer nationaal karakter door een reeks rijks wetten die de gemeentelijke autonomie deels inperkten. Deze trend vond doorgang tot medio jaren '30 van de twintigste eeuw waarin de diversiteit aan gemeentelijke uitgavenpatronen werd ingedamd door gemeenten te gaan financieren vanuit het Rijk via het Gemeentefonds. Via deze weg werden volksgezondheid, onderwijs en sociale zaken landelijke beleidsvraagstukken. Voor gemeente en gemeentebesturen verviel de beleidsvrijheid maar een aantal taken bleef door middel van medebewind wel bestaan. De verzorgingsstaat dijde uit en moest door gemeenten worden gefaciliteerd. Gemeentebesturen hadden op het gebied van cultuur, recreatie en sport destijds nog steeds een grote mate van autonomie en hebben die tot op heden behouden.

Vanaf midden jaren '80 van de twintigste eeuw vond er, onder invloed van het financieringstekort van de rijksoverheid, en met het oog op kostenreductie en efficiëntieverhoging, meer decentralisatie plaats. Niet al deze overgehevelde rijksoverheidstaken werd door de gemeente zelf uitgevoerd maar in de geest van *New Public Management* (Aarts 1995) geprivatiseerd door gemeentelijke bedrijven te creëren. De economische neergang deed veel gemeentelijke overheden besluiten gemeentelijke bedrijven deels te privatiseren ten einde het gemeentelijke ambtenarenapparaat te doen slinken. (Derksen en Schaap 2010, 95-102)

De afgelopen jaren is een ontwikkeling zichtbaar die zich deels goed laat vergelijken met de jaren '80 van de vorige eeuw. Gesteund op het idee dat het groeiende financieringstekort van de Rijksoverheid niet meer te houden is vindt er een golf van decentralisatie plaats. Veel aspecten van de verzorgingsstaat komen na ruim 150 jaar weer in het takenpakket van gemeentelijke overheden met als verschil dat er in de negentiende eeuw een hoge mate van autonomie was voor de gemeentebesturen en er nu sprake is van een hoge mate van medebewind. De middelen die door het Rijk worden beschikbaar gesteld aan de gemeenten voor het uitvoeren van de taken is geoormerkt en medebewind moet dan ook niet verward worden met algehele beleidsvrijheid. Politiek medebewind stelt gemeenten in staat zelf tot een lokale normstelling te komen en aan de hand daarvan te handelen. Vaker komt ambtelijk medebewind voor waarbij de normstelling een landelijke aangelegenheid is maar de gemeente in de uitwerking vrijheid heeft om te handelen zolang de er recht wordt gedaan aan de doeleinden van de betreffende rijks wet. Daarnaast bestaat er mechanisch medebewind waarbij de gemeente louter als verlengde arm van de rijksoverheid fungeert, zoals bij de Kieswet het geval is. (Derksen en Schaap 104-105). Voor de op handen zijnde decentralisaties

van Jeugdwerk, AWBZ en Wmo zijn vooral de twee eerste medebewindsvarianten van toepassing en dat maakt dat er in de gemeentepolitiek en de lokale democratie steeds meer op het spel komt te staan.

De gemeente is vandaag van onverminderd belang voor de Nederlandse burger. Dit onderzoek een inzicht te verschaffen in het beeld dat wordt gegeven in lokale dagbladen van hét gezicht van de gemeente: de burgemeester. De burgemeester, als personificatie van de gemeente bekleedt een bijzondere ambt dat aan veel veranderingen is onderhevig. Tot de jaren '50 van de vorige eeuw waren burgemeesters steevast afkomstig uit de hoogste sociale lagen. Adel en patriciaat waren sterk vertegenwoordigd en burgemeestersfamilies waarbij meerdere leden en generaties het ambt bekleedden kwamen regelmatig voor. Door hun goede afkomst positioneerde de burgemeesters zich redelijk neutraal, tegen de achtergrond van een lokaal politiek debat met weinig ideologische scherpte.

Door professionalisering van het lokale bestuur en de toenemende centralisatie van overheidstaken ontstaat in de jaren '50 een meer technocratisch burgemeesterschap. Waar voorheen de zeer gegoede burgerij en adel het gros van de burgemeesters leverde kwamen er nu burgemeesters uit de geledingen van het ambtenarenapparaat die het klappen van de ambtelijke zweep goed kenden.

Wanneer begin jaren '70 de gemeentepolitiek aan ideologische scherpte wint door polarisatie wordt het gemeentebestuur steeds meer gepolitiseerd. Het technocratische gehalte van het lokale bestuur verminderde wat de vraag naar 'grijze bestuursmuizen' snel deed dalen. Tijdens deze jaren krijgen gemeenteraden bij de benoeming van burgemeesters meer macht ten koste van de macht van commissarissen van de koningin. In 1975 wordt het voor gemeenteraden mogelijk om zich uit te laten over personen, waar zij voorheen alleen over anonieme profielschetsen mochten spreken. Deze ontwikkelingen leidden tot een opmars van lokale politici op burgemeestersposten. Door de decentralisaties van de jaren '80 en de huidige decentralisatiegolf zijn de ideologische verhoudingen binnen gemeenteraden nog scherper geworden is de gemeentepolitiek nog verder gepolitiseerd. Burgemeesters spelen daarin nog steeds een politieke en beleidsbepalende rol. Doordat de benoeming van burgemeesters vrijwel in zijn geheel in de greep van de gemeenteraden zijn gekomen heeft dit de verhoudingen tussen raden en colleges veranderd. Vertrouwensbreuken leiden steeds vaker tot ontslagen en burgemeesters worden het onderwerp van het lokale politieke debat (Korsten 2010).

3. Theoretisch kader

Het centrale concept van deze scriptie, personalisering, is in veel onderzoeken anders gedefinieerd. Een divers aanbod van conceptualisaties van personalisering met betrekking op de media delen overeenkomsten maar de nuances verschillen zijn met het oog op de beantwoording van de onderzoeksvraag belangrijk om in ogenschouw te nemen.

Een visie van hoe media binnen personalisering van de politiek werkt dat door veel andere onderzoeken op dit gebied heen loopt is het onderzoek van Poguntke en Webb (2005, 8-11). Presidentialisering is een proces waarbij politieke leiders zich binnen het bestaande (niet-presidentiële) institutionele raamwerk steeds meer als een president gaan gedragen. Presidentialisering kent drie, niet geheel onafhankelijke, aangezichten: het uitvoerende, partij- en electorale aangezicht. Het uitvoerende aangezicht van presidentialisering slaat op de ontwikkeling waarbij politieke leiders zich binnen de uitvoerende macht, zoals de regering, meer macht en autonome bewegingsvrijheid weten te verschaffen. Het partijaangezicht van presidentialisering behelst de ontwikkeling waarbij politieke leiders zich binnen hun eigen partij meer macht en autonome bewegingsvrijheid weten te verschaffen. Het electorale aangezicht van presidentialisering manifesteert zich in meerdere vormen. Een van deze vormen is de groter wordende nadruk in verkiezingscampagnes op de lijsttrekker en diens

leiderschap en leiderschapskwaliteiten ten koste van ideologie en partijprogramma's. In het verlengde hiervan ligt ook de nadruk in de mediaberichtgeving op politieke leiders. Daarnaast valt onder het electorale aangezicht ook de groeiende importantie van leiderschapseffecten van politici in het stemgedrag van het electoraat.

Voor de te beantwoorden onderzoeksvraag, die betrekking heeft op politici zonder direct gekozen mandaat, het ambt van burgemeesters, is het onderzoek van Langer (2007) relevant en bruikbaar geweest. Zij onderzocht mediapersonalisering van Britse premiers in de naoorlogse periode door de berichtgeving over de premiers in een landelijk dagblad te analyseren. In haar onderzoek onderscheidt ze drie categorieën personalisering: presidentialisering van macht, leiderschapsfocus en politisering van de privésfeer van politici. Voor het begrip presidentialisering van macht verwijst Langer naar de presidentialisering van Poguntke en Webb. Presidentialisering van de macht en de daaruit volgende presidentialisering van presentatie komt voor wanneer politieke leiders zich meer macht verschaffen binnen het uitvoerende en partijaangezicht. Hiermee hangt samen dat deze politieke leiders een sterkere onafhankelijke invloed op het electorale gedrag hebben en al deze factoren maken dat ze zichtbaarder worden in de media. Leiderschapsfocus houdt in dat de nadruk meer en meer wordt gelegd op persoonlijkheidskenmerken en competenties van politieke leiders met betrekking op het ambt dat ze bekleden en hoe ze in dat ambt functioneren. Als laatste is er de politisering van de privésfeer van politici, ook wel privatisering genoemd. Verwant aan de leiderschapsfocus gaat de politisering van de privésfeer over mediaberichtgeving van politici waarin zij louter als mens worden neergezet zonder connecties te maken met de abstracte instituties of ideologie die zij representeren. De media-aandacht rondom het ontbreken van een echtgenoot bij premier Rutte aan het begin van diens ambtstermijn als premier valt hieronder. De aandacht voor het dochtertje van Samsom, de lijsttrekker voor de PvdA in 2012, valt hier niet onder omdat deze door Samsom zelf in de campagne is gebruikt en daarmee betrekking op zijn functie heeft.

Langer kiest er niet voor om politieke leiders in verkiezingstijd te onderzoeken maar juist de personalisering buiten alle verkiezingsperikelen om te bestuderen. Door van een landelijke dagblad, *The Times*, steekproefsgewijs een tweetal weken in november te analyseren tracht ze een stabiel en *low-profile* beeld te krijgen van de media-aandacht voor de betreffende premiers. Het onderzoek en de opzet van het onderzoek van Langer is relevant voor het onderzoek naar de personalisering van burgemeesters omdat burgemeester niet verkozen worden en onderzoek naar verkiezingstijd dus onzinnig zou zijn. Daarnaast is het gebruik van dagbladen relevant voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag daar analyses van dagbladen een lange periode kan bestrijken. Televisie, radio en internet zijn om verschillende redenen nauwelijks of in zijn geheel niet toegankelijk voor onderzoek naar personaliseringseffecten.

Uit de resultaten van Langers onderzoek blijkt dat zowel de globale zichtbaarheid in de media, de leiderschapsfocus en de politisering van de privésfeer voor de Britse premiers zijn toegenomen. Uitschieter in de data van Langer is Tony Blair die zowel op leiderschapsfocus als politisering van de privésfeer buitenproportioneel hoog scoort. In haar conclusie meldt Langer tevens dat de laatste drie premiers gemiddeld hoger scoren dan welke andere periode en dat dit te maken zou hebben met de zichzelf versterkende werking van mediapersonalisering. Door een toenemende mate van mediapersonalisering zouden politieke leiders zich gaan richten op communicatiestrategieën die de politieke leiders centraal stellen met het oog op electoraal gewin. De media pakt dit vervolgens op zodoende versterken zij elkaar. In deze verklaring schuilt een 'kip en ei' gelijkenis die gelijkenissen vertoont met het onderzoek van Rahat en Sheaffer.

Rahat en Sheaffer (2007, 7-9) onderscheiden een drietal soorten personalisering: institutionele, media-, en politieke personalisering. De institutionele personalisering behelst

volgens Rahat en Sheaffer een proces van verandering in het institutionele raamwerk van een politiek systeem. Mediaperonalisering is een proces waarbij de persoon centraler komt te staan in de mediaberichtgeving. Politieke personalisering, ten slotte, is het meer op de persoon gerichte politieke gedrag van zowel politici als kiezers. Rahat en Sheaffer onderzochten of er voor het cyclische *Politics-media-politics*-model van Wolfsfeld (2004, 31) met deze personaliseringsconceptualisatie steun kon worden gevonden. Wolfsfeld onderzocht het vredesproces van het Palestijnse conflict en vond dat door handelen van de politieke top van de beide conflicterende partijen het mediaoptreden aan beide kanten veranderde. De media berichtte over het proces en werkte op zijn beurt als katalysator voor het vredesproces in andere geledingen van de conflicterende partijen. Doordat de politieke top mede handelde op grond van steun van lagere geledingen stelde Wolfsfeld dat er sprake was van een cyclus. Rahat en Sheaffer vonden, voor hun Israëliëse casus, dat institutionele personalisering tot mediaperonalisering leidt en de mediaperonalisering op zijn beurt tot politieke personalisering leidt. Het gepersonaliseerde gedrag van zowel het electoraat als de politici leidt volgens Rahat en Sheaffer weer tot meer institutionele personalisering daar het electoraat de politici kiezen die het institutionele raam vormgeven.

Op het gebied van personalisering en media en personalisering behandelt Karvonen (2010, 85-99) een drietal studies. Allereerst een studie naar de Finse casus door Kuusela (1995), waarbij alleen campagneadvertenties worden onderzocht. Mediaperonalisering houdt in deze studie in, de mate waarin er meer naar personen wordt verwezen ten aanzien van partijprogramma's. Daarnaast haalt Karvonen de studie van Langer (2007) aan waarbij dus louter naar kranten in niet-verkiengstijd wordt gekeken en de derde casus is de Zweedse casus (Johansson 2008) die nieuwsberichten in dagbladen in verkiezingstijd analyseerde die gingen over de verschillende lijsttrekkers. De drie studies, alleen gericht op verschillende mediaperonaliseringsaspecten, geven geen identiek beeld maar getuigen wel van grofweg van dezelfde ontwikkeling. Over de Britse premiers en de Finse politici worden licht meer gepubliceerd sinds de Tweede Wereldoorlog maar voor de Zweedse partijleiders geldt dat zij niet meer zijn beschreven in de dagbladen. Wat alle studies in hun resultaten wel delen is het feit dat de politici meer als individu worden weergegeven dan vroeger. Er wordt laagdrempeliger over ze gesproken en meer dan vroeger wordt er over hun leiderschapskwaliteiten geschreven.

Vliegthart et al. (2011) onderzoeken de verschillen tussen de Nederlandse en de Britse casus op het gebied van mediaperonalisering. In vijf verkiezingsperiodes slaan zij er, per land, drie landelijke dagbladen op na. Personalisering is voor hen het percentage van de totale politieke nieuwsvoorziening dat over politici gaat. Voor presidentialisering nemen zij de conceptualisatie van Poguntke en Webb (2005) als uitgangspunt, met name richten zij zich op het electorale aangezicht. Vliegthart et al. stellen daarnaast aan het begin van hun onderzoek dat door de, alom aangenomen, mediaperonalisering de nadruk van het nieuws steeds meer op conflicten en samenwerkingen van politieke leiders zou moeten liggen. Deze, door henzelf gesimplificeerd genoemde, conceptualisatie tezamen met de korte onderzoeksperiode van 17 jaar geven een weinig bevredigend beeld van mediaperonalisering in Nederland.

In de korte onderzoeksperiode vinden Vliegthart et al. zeer wisselvallige resultaten. Voor de Nederlandse casus neemt de personalisering in twee van de drie gevallen af. Ook voor presidentialisering worden voor de Nederlandse casus tegenstrijdige resultaten gevonden: één dagblad daalt, het sterkste effect van het betreffende onderzoek, één dagblad vertoont geen veranderingen en één dagblad vertoont een nihilistische stijging. Voor wat betreft het conflict- en samenwerkingsconcept werd wel een eenduidige neerwaartse trend gemeten. Door zowel de gesimplificeerde conceptualisatie als de onderzoeksperiode is het onderzoek van Vliegthart et al. weinig bevredigend.

Diezelfde onderzoeksperiode maar met een omvangrijkere analyse is het onderzoek van Kleinnijenhuis et al. (2009). Zij hebben binnen landelijke dagbladen die in de periode vanaf 1990 digitaal beschikbaar waren en die in diezelfde periode geen interne reorganisaties hebben ondergaan. Zij hebben gekeken naar alle bewindspersonen, Tweede Kamerleden en een aantal partijcorveeën en hoe zij in de gehele periode zijn genoemd in de media. Kleinnijenhuis et al. vonden voor de personalisering van Tweede Kamerleden en bewindspersonen een golfbeweging die tussen 1994 en 2002 een positieve trend laat zien. Voor bewindspersonen is het verschil tussen personalisering aan het begin en einde van de onderzoeksperiode nihil waar deze voor Tweede Kamerleden in zestien jaar, met horten en stoten tien procent is gestegen. Voorts koppelen Kleinnijenhuis et al. terug op Rahat en Sheafer (2007) door te onderbouwen hoe partijaangelegenheden, zoals binnen de VVD in 2006, de media op onder meer de lijsttrekkerskandidaten laat focussen. De lijsttrekkerskandidaten utiliseren deze media-aandacht vervolgens zoveel zij kunnen en mede door de mediapersonalisering komt er een nieuwe lijsttrekker.

Fiers en Krouwel (2005) hebben zich intensiever met Nederland bezig gehouden. Tezamen met de Belgische casus onderzochten zij presidentialisering zoals Poguntke en Webb (2005) omschreven als het uitvoerende en partijaangezicht. Door het electorale aangezicht niet mee te nemen hebben zij de media en de politieke personalisering daarvan links laten liggen. Voor beide gevallen vinden Fiers en Krouwel een toenemende mate van autoriteit en bewegingsvrijheid van de premiers zonder dat daar institutionele of constitutionele veranderingen aan vooraf waren gegaan. Zij merken een verandering op in de aart van de nationale parlementsverkiezingen. Deze verkiezingen zouden minder en minder gaan over het verkiezen van het parlement en in meerdere mate uitdraaien op een gepercipieerde premierverkiezing.

De informalisering van de politiek lijkt steeds meer onder de aandacht te komen^{6,7,8}. De individualistische en (post)moderne tendens waarbij machtsrelaties die van oudsher bestonden verzwakt. Instituties als kerken maar ook politieke partijen hebben aan affiliatie en maatschappelijke relevantie verloren: *dealignment* volgens Dalton et al. (2002) en Poguntke en Webb (2005). Een andere effect, van het eroderen van aloude gezagsrelaties, is op sociaalcommunicatief gebied merkbaar. Zo noemen kinderen hun ouders steeds vaker bij hun voornaam en soortgelijke ontwikkelingen zijn ook in het onderwijs waarneembaar. Als onderdeel van personalisering valt politieke informalisering het meeste onder de politisering van de privésfeer. Het neerzetten van de politicus als mens, door voornaam te noemen bijvoorbeeld, dan als bewindspersoon, door aanspreektitels als excellentie te gebruiken heeft een verschuiving en vermenging van de publieke en privésfeer teweeg gebracht in de maatschappij en als vitaal onderdeel van die maatschappij ook in de politiek.

4. Onderzoeksmethode

Is er sprake is van een toenemende mate van (media)personalisering op gemeentelijk niveau met betrekking tot het burgemeestersambt in de naoorlogse periode? Zo luidt de hoofdvraag van dit onderzoek. De daarbij horende deelvragen luiden:

- *Is er sprake is van een toenemende mate van presidentialisering van macht op gemeentelijk niveau met betrekking tot het burgemeestersambt in de naoorlogse periode?*
- *Is er sprake is van een toenemende mate van leiderschapsfocus op gemeentelijk niveau met betrekking tot het burgemeestersambt in de naoorlogse periode?*

⁶ Het Parool. *Voustoyeren; beleefdheid is een vorm van alledaagse, kleine politiek, maar veel meer kun je soms niet doen.* (18 maart 2008)

⁷ NRC Handelsblad. *De premier is voor u geen 'Mark' – dus voustoyeren voor respect.* (23 maart 2013)

⁸ NRC Handelsblad. *Het lijkt er klef, het is er kil.* (20 april 2013)

- *Is er sprake is van een toenemende mate van politisering van de privésfeer op gemeentelijk niveau met betrekking tot het burgemeestersambt in de naoorlogse periode?*

4.1 Casusselectie

Door middel van inhoudsanalyse van lokale dagbladen zal worden onderzocht in hoeverre er sprake is van personalisering op gemeentelijk niveau. De keuze voor de datasoort en databron zijn gemaakt op basis van een aantal gegevens. Nederland telt per 1 januari 2013 408 reguliere en een drietal bijzondere Caribische gemeenten⁹. Om personalisering op gemeentelijk niveau te kunnen onderzoeken dient een keuze gemaakt te worden in de te onderzoeken gemeenten. Om de gemeenten zo constant omgelijk te houden is gekozen om alleen gemeenten mee te nemen die de hele onderzoeksperiode waren gevrijwaard van enige gemeentelijke herindeling. Dit om de continuïteit van het onderzoek en de betrouwbaarheid te vergroten. Deze methode heeft tot gevolg gehad dat voornamelijk kleinere gemeenten van minder dan 10.000 inwoners niet zijn meegenomen in de analyse. Om mediapersonalisering op lokaal niveau effectief te kunnen onderzoeken zijn gemeenten nodig die beschikken over een lokaal dagblad dat verslag heeft gedaan over de gemeentepolitiek over de gehele naoorlogse onderzoeksperiode. Voor deze methode is gekozen omdat het lokale dagblad het enige medium is dat lokale politiek over deze zes decennia heeft gevolgd. Om een analyse te kunnen maken van deze lange periode kunnen geen (lokale) tvzenders of internetsites worden gebruikt omdat deze voor het merendeel van de periode niet bestonden of niet van de lokale politiek verslag deden. De lokale dagbladen dienen allen zes maal per week te worden uitgebracht. Op deze wijze kunnen de verschillende lokale dagbladen afdoende met elkaar worden vergeleken qua vorm en inhoud. Deze gemeenten zijn doorgaans middelgrote gemeenten met een inwonersaantal van boven de 100.000. Uit deze pool gemeenten is een verdere schifting gemaakt door alleen gemeenten te selecteren waarvan deze lokale dagbladen voor analyses beschikbaar waren. Voor de periode 1990-2007 waren van vrijwel alle dagbladen digitale databases beschikbaar maar voor de periode daar voorafgaand moesten de dagbladen middels microfilm of -fiche beschikbaar zijn. Uit de overgebleven pool zijn Arnhem, 's-Gravenhage, Haarlem en Leiden voor dit onderzoek geselecteerd.

De *Arnhemsche Courant* en delen van de *Haagsche Courant* zijn op microfilm beschikbaar bij de *Koninklijke Bibliotheek* te 's-Gravenhage. De ontbrekende stukken microfilm van de *Haagsche Courant* zijn via het *Haags Gemeentearchief* geraadpleegd. De uitgaven van het *Haarslems Dagblad* en het *Leidsch Dagblad* zijn beschikbaar via respectievelijk het *Noord-Hollands Archief* te Haarlem en het *Regionaal Archief Leiden*.

Om een zo neutraal omgelijk beeld te krijgen van de media-berichtgeving van burgemeesters is gekozen om steekproefsgewijs de lokale dagbladen uit eerste week van november van ieder 3^e en 4^e ambtsjaar van de burgemeester te coderen. Op deze wijze zijn in alle betrokken gevallen zowel Europese, Tweede Kamer-, Provinciale als gemeentelijke verkiezingen ontweken en is mediaberichtgeving rondom de spreekwoordelijke wittebroodsweken van de burgemeesters ook uit de weg gegaan. Uit deze steekproef methode volgt direct een selectiewijze van burgemeesters van de onderzochte gemeenten. De vier gemeenten hebben in totaal in de periode 1945-2005 een dertigtal burgemeesters gehad maar door als minimale eis te stellen dat er vier ambtsjaren moeten zijn vervuld is dit dertigtal met negen burgemeesters gereduceerd tot 21 burgemeesters. De vervallen burgemeesters zijn overgangs- of waarnemende burgemeesters en met uitzondering van de Arnhemse casus zijn om auteursrechtelijke redenen de huidige burgemeesters (op 17-06-2013) niet in de analyse meegenomen. De gemeenten kennen een rijke diversiteit aan burgemeesters qua anciënniteit

⁹ Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek (<http://www.statline.cbs.nl/>)

van het ambt: Arnhem telde in de onderzochte zestig jaar slechts vijf burgemeesters waar er in 's-Gravenhage twee maal zoveel mensen op het pluche zaten. De gemeenten kennen over de hele naoorlogse geschiedenis, met uitzondering van Leiden een inwonersaantal boven de 100.000. Leiden telde tot medio jaren '50 iets onder de 100.000 inwoners¹⁰.

4.2 Operationalisering

Omdat Langer maar ook Vliegenthart et al. (2011) werken met een geheel gedigitaliseerde database en dergelijke databases niet beschikbaar waren voor het onderzoeksgebied van Nederlandse lokale dagbladen zijn de operationalisering van de verschillende concepten stevig gewijzigd ten opzichte van deze eerdere onderzoeken.

Voor de presidentialisering van macht, zoals door Langer (2007) en Poguntke en Webb (2005) omschreven, zijn in dit onderzoek een aantal indicatoren gekozen. Omdat de algehele media-aandacht bij dit concept een belangrijke plaats inneemt is dat tevens de eerste indicator. Vervolgens zijn het aantal keer dat de burgemeester bij naam wordt genoemd, het aantal keer dat de burgemeester als onderdeel van het college van B en W wordt genoemd en het aantal keer dat de burgemeester wordt geciteerd indicatoren die betrekking hebben op de presidentialisering van de macht. Omdat deze indicatoren als absolute getallen niet altijd evenveel zeggen worden alle ze tevens gerelateerd aan het totale aantal artikelen waarin de betreffende burgemeester wordt genoemd. Op deze wijze ontstaan meer vergelijkbare beelden die de ontwikkeling door de tijd beter weergeven. Als laatste onderdeel van de presidentialisering van macht zullen de foto's, voor zover relevant, van burgemeesters worden besproken.

Voor de leiderschapsfocus zijn een tweetal indicatoren meegenomen in de analyse. Artikelen zijn gecodeerd op het al daar niet aanhalen van persoonlijkheidskenmerken en competenties van de betreffende burgemeester. Hierbij wordt, in overeenstemming met het concept leiderschapsfocus, alleen gekeken naar die persoonlijkheidskenmerken en competenties die betrekking hebben op het functioneren van de burgemeester als bewindspersoon. Bij het coderen is vastgehouden aan de bestuurscompetenties voor burgemeesters zoals door het Nederlands Genootschap van Burgemeesters (2013), zelf is opgesteld. Zij onderscheiden Basiscondities, bestuurstijlen en bestuursvaardigheden. Onder condities worden identificatie, bindend vermogen, integriteit, onafhankelijkheid, stressbestendigheid en signaalgevoeligheid verstaan. De vier bestuurstijlen die worden onderscheiden zijn verbinder, netwerker, procesregisseur en aanjager. Onder bestuursvaardigheden wordt tenslotte een twintigtal vaardigheden gerekend als inlevingsvermogen, communicatieve vaardigheden, adaptief vermogen, daadkracht en doelgerichtheid. Voor alle drie de segmenten van bestuurscompetenties is gecodeerd en zijn ze op de verschillende stijlen, condities en vaardigheden onderzocht. Daarnaast worden van diezelfde vermeldingen van persoonlijkheidskenmerken en competenties de strekking gecodeerd. Dit om een breder beeld te kunnen krijgen van de aard van de leiderschapsfocus.

Alle competenties en persoonlijkheidskenmerken die niets van doen hebben met het functioneren van de burgemeester als bewindspersoon vallen in deze codering onder het noemen van de privésfeer als indicator voor de politisering van die privésfeer. Onderscheid is gemaakt tussen persoonlijke privésfeer en familie- en gezinsleven. Bij persoonlijke privésfeer moet gedacht worden aan het aanhalen van persoonlijke hobby's en bij familie- en gezinsleven zijn echtgenote(s/n), kinderen en andere familie het subject van de media-aandacht. Alle gepubliceerde foto's uit de steekproeven worden tevens getoetst op politisering van de privésfeer en als laatste zal de informalisering van het Nederlandse burgemeestersambt aan bod komen. Er is gecodeerd op aanhef en de formaliteit weermee over de burgemeester

¹⁰ Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek (<http://www.statline.cbs.nl/>)

wordt gesproken. Hoe meer er gevouvoeyerd hoe minder de privésfeer wordt gepolitiseerd en hoe meer er getutoeyerd wordt, hoe meer de privésfeer wordt gepolitiseerd. Een kanttekening die gemaakt dient te worden bij het gebruik van deze indicator is het feit dat deze vorm van politisering van de privésfeer als onderdeel van een bredere ontwikkeling moet worden gezien. Meer nog dan de andere indicatoren zou de informalisering van het burgemeestersambt een uitwerking zijn van een bredere maatschappelijke informalisering en daarmee samenhangende individualisering.

Presidentialisering van macht	Hoeveelheid artikelen
	Aantal keer bij naam genoemd
	Aantal keer genoemd als onderdeel van College van B & W
	Aantal keer geciteerd
	Foto's en analyse
Leiderschapsfocus	Aantal keer dat er gesproken wordt over persoonlijkheidskenmerken en competenties
	Positiviteit/negativiteit
Politisering van de privésfeer	Aantal keer dat de privésfeer wordt genoemd
	Foto's en analyse
	Informalisering

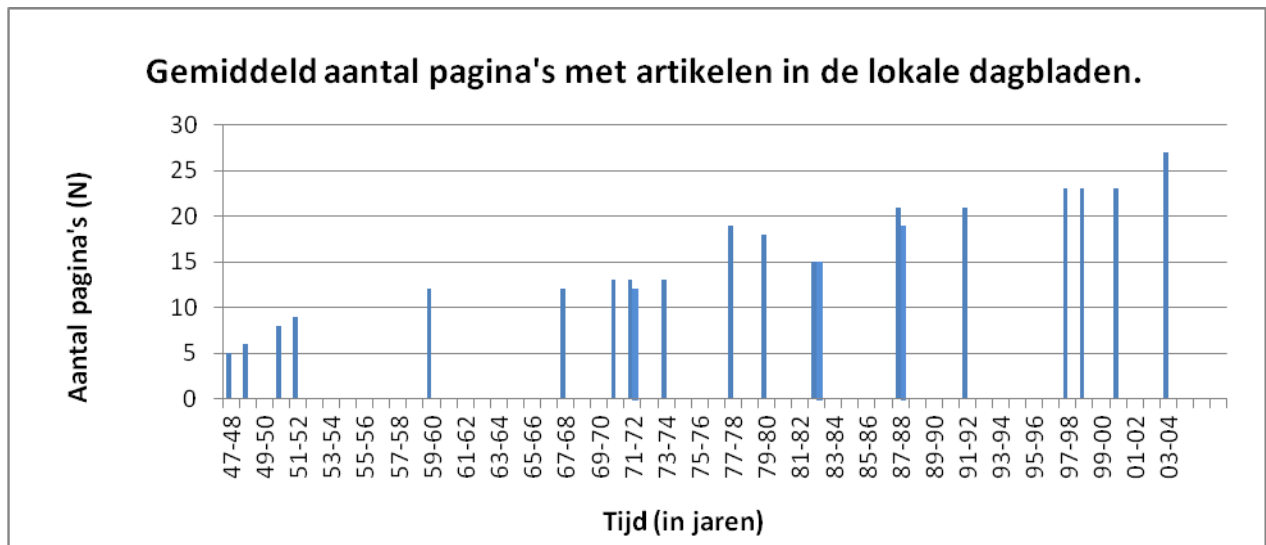
Tabel 1. Concepten en indicatoren met betrekking op de personalisering van de burgemeester.

5. Resultaten

Voor het presenteren van resultaten is in een aantal gevallen gekozen voor een weergave in figuren. Deze figuren tonen geen evenredig verdeelde data maar. Dit is toe te schrijven aan de onderzoeksmethode waarbij van iedere burgemeester een dagblad steekproef uit het derde en vierde ambtsjaar werden gecodeerd. Doordat de ambtsperioden burgemeesters van de verschillende gemeenten niet gelijkmatig over de jaren verdeeld zijn, zijn er hier en daar een aantal jaren op rij geen data beschikbaar. Daarnaast komt dat een drietal steekproeven dubbele waarden aangeven. Voor de jaren 1971-1972, 1982-1983 en 1987-1988 zijn dubbele gegevens beschikbaar omdat in die jaren twee burgemeesters hun 3^e en 4^e ambtsjaar vervulde daar zij in het zelfde jaar waren benoemd en geïnstalleerd. Om de data niet verloren te laten gaan is gekozen deze naast elkaar te representeren.

Doordat, in tegenstelling tot Langer (2007) en Vliegenthart (2011), geen diepe inhoudsanalyse kan worden gemaakt van de verhoudingen van de artikelen en de onderwerpen is lastig de ontwikkelingen die hieronder staan vermeld te duiden in een veranderende mediawereld. Dagbladen zijn in de loop van de decennia steeds dikker geworden en hebben daardoor nu eenmaal meer pagina's met artikelen te vullen. Een verhoging van het aantal artikelen van een bepaald onderwerp is dus niet louter toe te schrijven aan dat onderwerp maar ook aan het onderliggende feit dat er überhaupt over meer geschreven kan worden. Figuur 1 toont het verloop van het gemiddeld aantal pagina's met tekst per steekproef. Er is een gestaagde groei van het aantal pagina's met tekst te zien. Qua pagina-indeling was er in de lokale dagbladen tot de jaren '70 geen sprake van categorisering en stonden alle artikelen door elkaar. Daardoor kan de hoeveelheid lokaal nieuws als geheel pas vanaf de jaren '70 worden gemeten. Tot de jaren '90 blijft het aantal pagina's dat de lokale nieuwskatern telt gelijk rond de zes, exclusief advertenties. In de jaren '90 en '00 komen daar gemiddeld twee pagina's met artikelen bij.

Het nieuws over burgemeesters is vrijwel in zijn geheel afkomstig uit de katernen met lokaal nieuws. Dit plaatst figuur 1 in die zin in perspectief dat de stijging van het aantal artikelen niet is opgegaan aan lokaal nieuws, laat staan de burgemeesters.

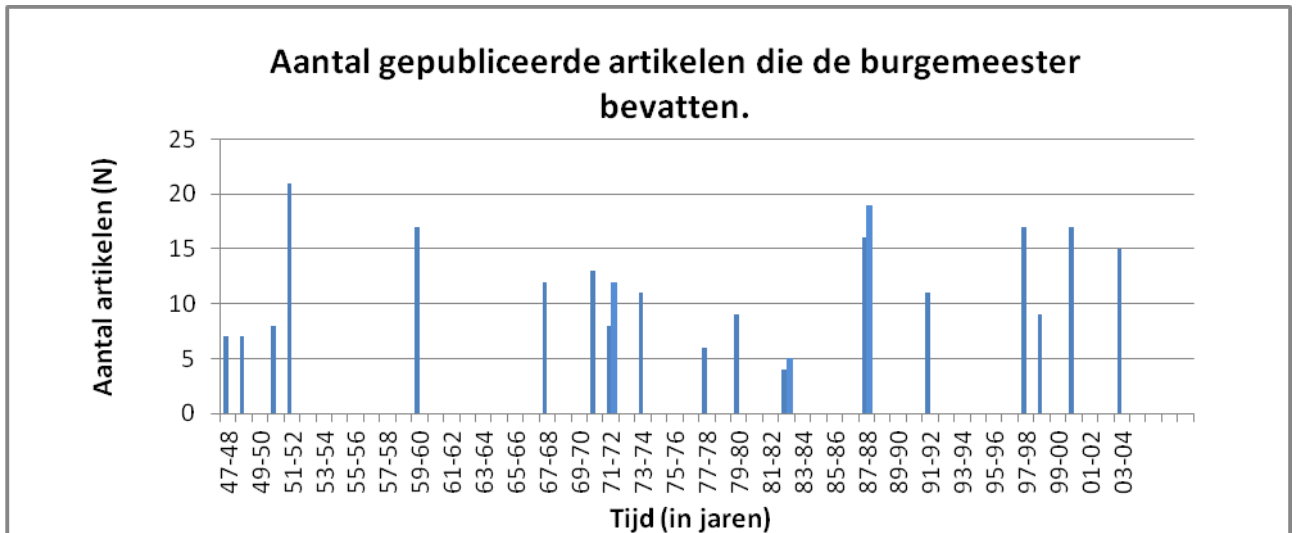

Figuur 1. Het gemiddelde aantal pagina's met artikelen in de lokale dagbladen per steekproef.

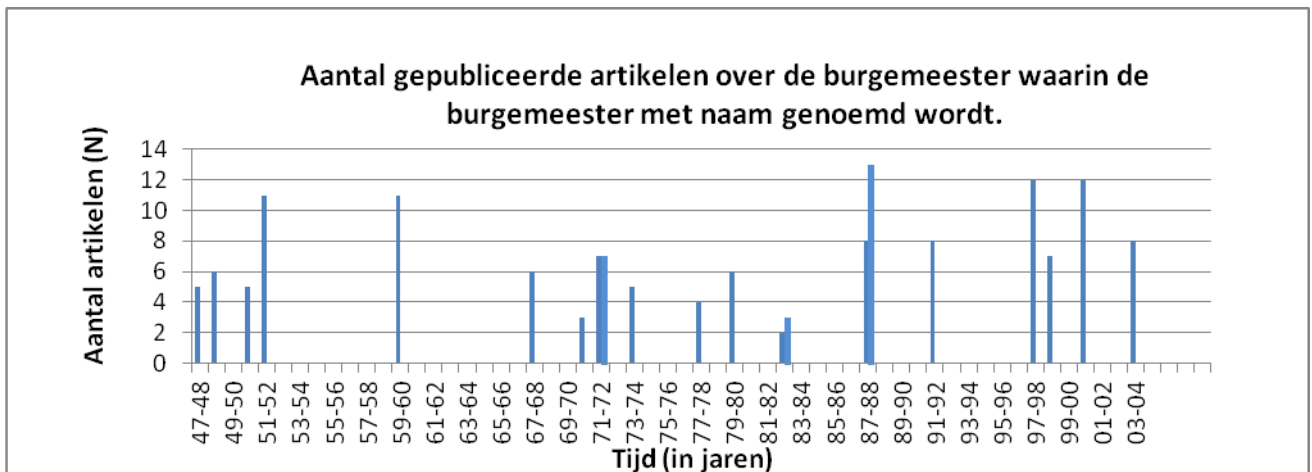
5.1 Presidentialisering van macht

Figuur 2 laat het verloop van het aantal gepubliceerde artikelen zien waarin gesproken wordt over de burgemeester. Voor de gestaagde groei van globale media-aandacht als onderdeel van presidentialisering van macht wordt geen steun gevonden in de bestudeerde periode. In plaats van de, door de personaliseringstheorie verwachte, groei van het aantal artikelen die over burgemeesters gaan is in de periode 1951-1983 een neerwaartse trend te zien die vanaf 1987 wordt gebroken door een periode van duidelijk hogere publicatiecijfers. Een voorbehoud dat over deze neerwaartse trend gemaakt moet worden is dat door gebrek aan data in het midden van de jaren '50 en '60 lastig te controleren is of er werkelijk van een trend te spreken is. Onder dat voorbehoud, waarbij twintig jaar van de onderzoeksperiode door drie steekproeven worden gedekt, kan er gesproken worden over een afnemende mate van presidentialisering van macht in de periode 1951-1983. Van een golfbeweging is maar in zeer beperkt mate te spreken, in die zin dat de fluctuaties een steil en abrupt verloop kennen en er uit die fluctuaties een eenduidig beeld ontstaat.

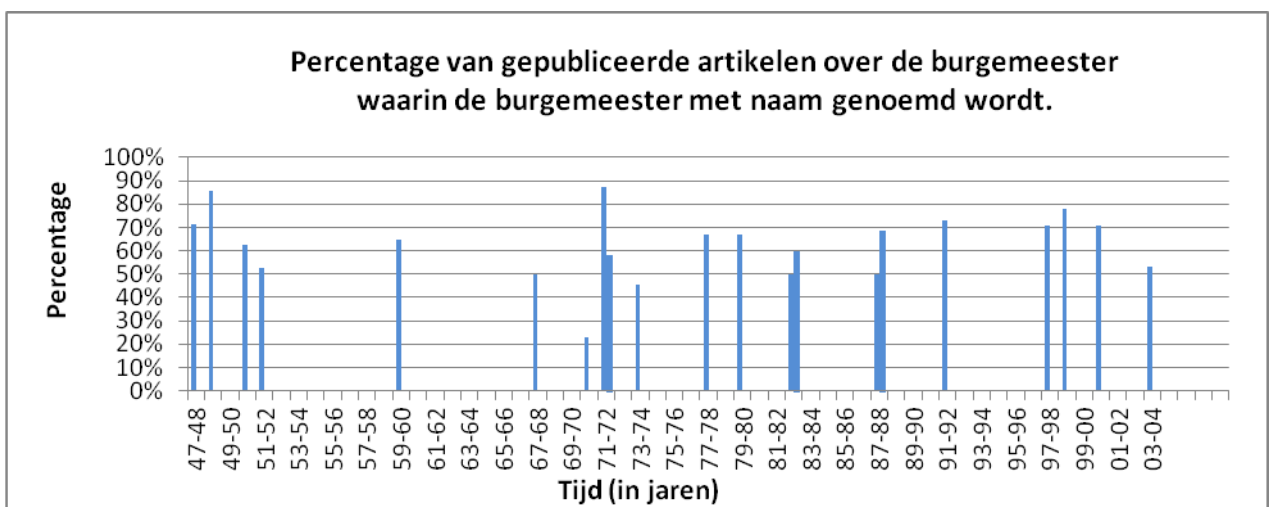
Voor een beter beeld van de inhoud van de artikelen over burgemeesters is gekeken naar het aantal artikelen waarin de burgemeester bij naam wordt genoemd. Figuur 3 geeft het verloop van het aantal artikelen weer en laat een vergelijkbare ontwikkeling zien als figuur 2. De periode van afnemende mate van personalisering tussen 1951 en 1983 is wederom te zien met als verschil dat door één duidelijk hogere uitkomst van de steekproef uit 1959-1960 een het gepresenteerde beeld veel minder duidelijk wordt.

Figuur 2. Het aantal gepubliceerde artikelen die de burgemeester bevatten.

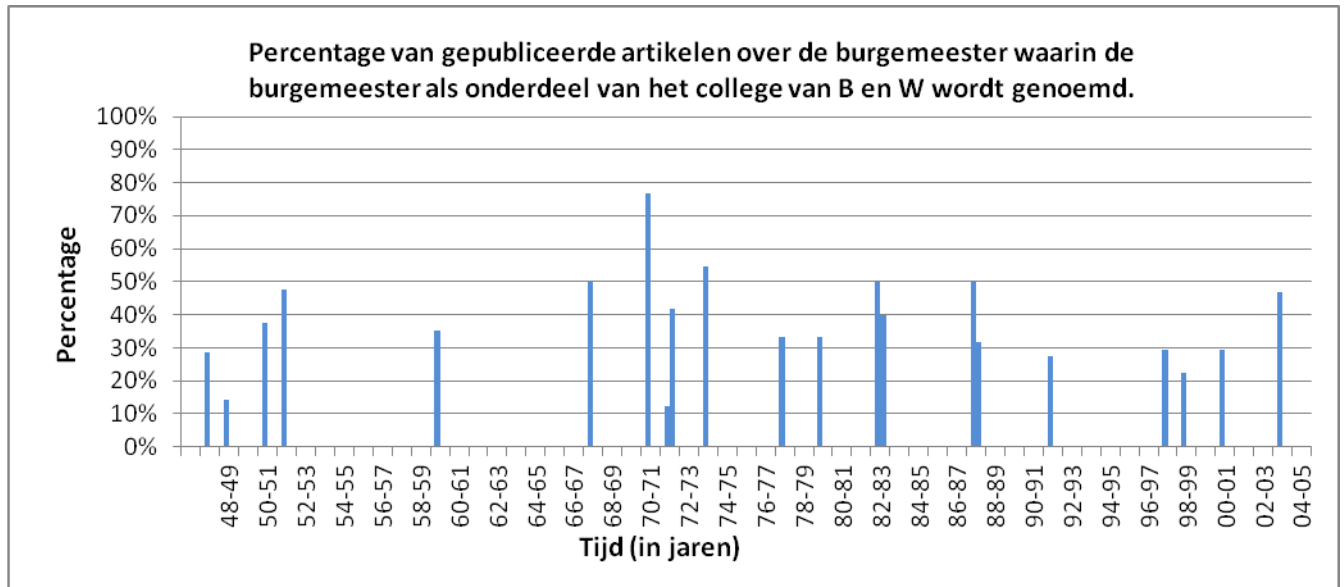

Figuur 3. Het aantal gepubliceerde artikelen over burgemeesters waarin de burgemeester met naam genoemd wordt.

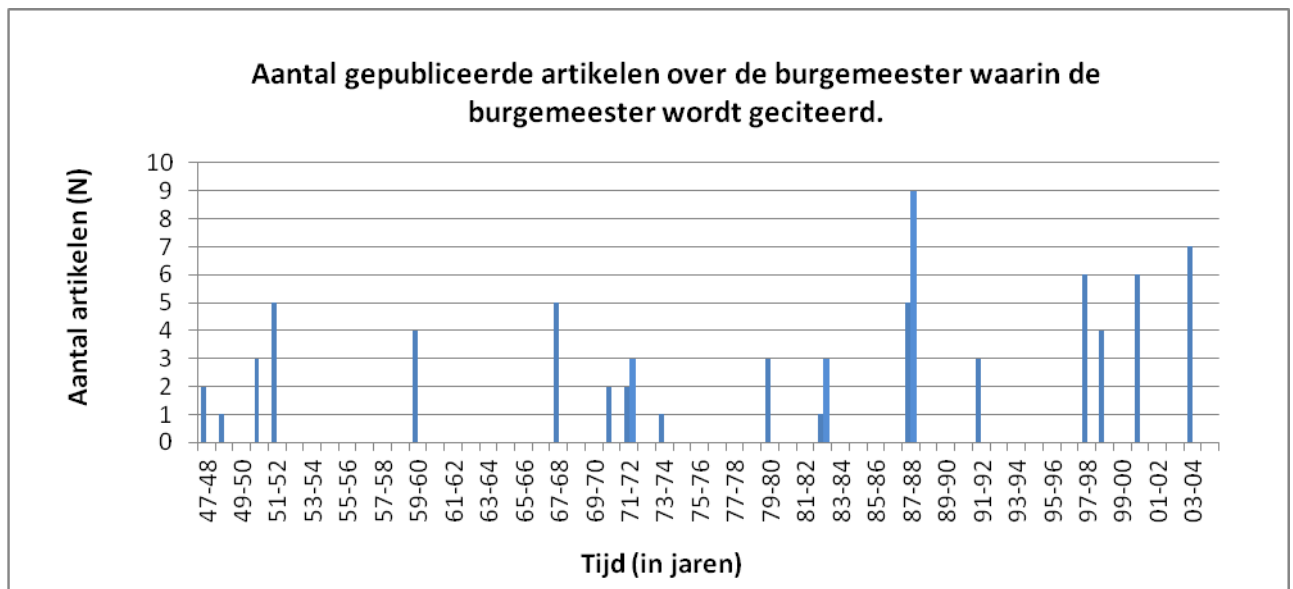

Figuur 4. Het percentage van gepubliceerde artikelen over de burgemeester waarin de burgemeester met naam genoemd wordt.

Van het beeld dat figuur 3 geeft blijft, wanneer je de cijfers presenteert gerelateerd aan het totaal aantal artikelen, weinig over. Percentages schommelen over de hele onderzoeksperiode tussen de 90% en de 20% in waarbij het hoogste en laagste percentage slechts een jaar met elkaar verschillen. Tegen dat beeld het percentage wordt gepresenteerd van het aantal gepubliceerde artikelen die verhalen over de burgemeester als onderdeel van het college van B en W ontstaat evenmin een eenduidig beeld zoals is te zien in figuur 5. Dit volgt deels, logischerwijs, uit de cijfers van figuur 3 daar in ruim twee derde van de gevallen waarin de burgemeester niet met naam werd genoemd er sprake was van een constructie waarbij de burgemeester als onderdeel van het college werd genoemd.

Figuur 5. Het percentage van gepubliceerde artikelen over de burgemeester waarin de burgemeester als onderdeel van het college van B & W genoemd wordt.

Figuur 6. Het Aantal gepubliceerde artikelen over de burgemeester waarin de burgemeester wordt geciteerd.¹¹

¹¹ Voor de jaren 1977-1978 is in de figuur geen waarde genoteerd. Anders dan bij andere figuren betekent dit niet dat er geen steekproef is genomen in dat jaar maar dat uit in de steekproef geen artikelen zaten die de betreffende burgemeester, Schols van Arnhem, citeerden.

Figuur 6 presenteert het verloop van het aantal artikelen dat de burgemeester heeft citeert. Er is een wisselvallig verloop waarneembaar zonder duidelijke trends. Steekproeven waarin meer dan zes keer werd geciteerd zijn zeldzaam: slechts een tweetal. Dit maakt de empirische ondersteuning voor de citaten erg dun. Niets hieruit duidt op een toenemende mate van presidentialisering van de macht van burgemeesters.

Qua burgemeesters en publicatie van foto's in de lokale dagbladen blijken de data eveneens dun. Drie burgemeesters zijn in het geheel niet met een foto in de krant afgebeeld, zes eenmaal, negen burgemeesters tweemaal, één driemaal en één viermaal. Van enig toenemend of afnemend verloop door de tijd is geen sprake. De inhoud van de foto's duidt ook niet op enige presidentialisering. Op ongeveer een derde van alle foto's wordt de burgemeester in de raadszaal afgebeeld tijdens belangrijk geachte vergaderingen waar moeilijke dossiers werden besproken. In bijna alle andere gevallen betrof het aangelegenheden verbonden met het burgemeestersambt die door de tijd heen niet zijn veranderd. Openingen van gebouwen, jubilea van verenigingen en verjaardagen van 100-lingen waren vaste prik voor burgemeesters en lijken dat nog steeds te zijn.

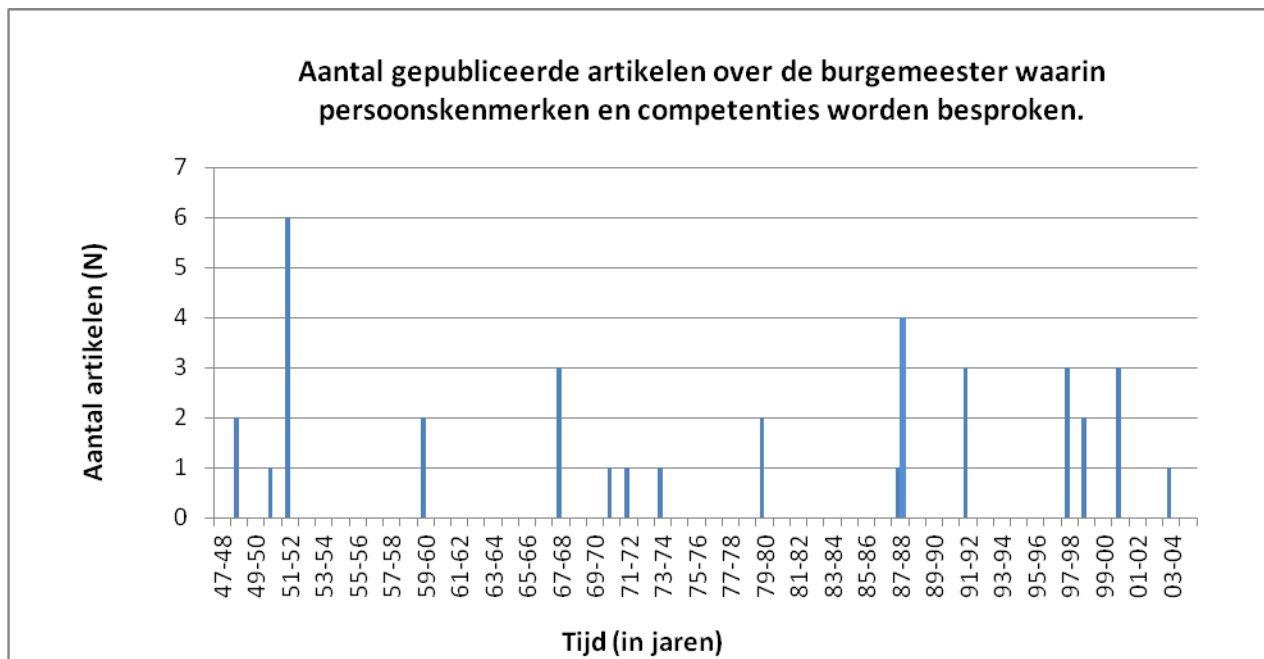
5.2 Leiderschapsfocus

Empirische steun voor leiderschapsfocus op gemeentelijk niveau met betrekking tot burgemeesters is niet gevonden. Geen woord over competenties in zes gevallen verspreid over vijf decennia en met het maximum van drie verwijzingen naar persoonlijkheidseigenschappen en competenties haalde slechts drie burgemeesters. Geen ontwikkeling is waarneembaar in de inhoud van de artikelen die de competenties bespreken. Van de basiscondities werd identificatie het meest, acht maal, aangehaald en kwam in een enkel geval de integriteit ter sprake. Daarnaast werden bindend vermogen en signaalgevoeligheid enkele malen aangehaald. Van de bestuursvaardigheden werden alleen daadkracht, besluitvaardigheid, probleemverduidelijking en bestuurlijke gevoeligheid besproken. Voor de bestuursstijlen werd een zekere tweedeling gevonden. Indien over bestuursstijlen wordt gesproken zijn dit de verbindersrol en de procesregisseursrol. Wanneer de verbindersrol ter sprake kwam waren de commentaren in de lokale dagbladen eenduidig lovend over de burgemeesters en vooral vanaf de jaren '80 wordt de rol van burgemeester als procesregisseur genoemd en dan vooral het gebrek hieraan. De empirie is dun, er zijn weinig gevallen gevonden en van een toenemende mate van leiderschapsfocus kan geenszins gesproken worden.

5.3 Politisering van de privésfeer

Evenals de data betreffende het aantal citaten en de leiderschapsfocus is er geen empirische steun voor de politisering van de privésfeer binnen de mediapersonalisering van burgemeesters. Bewijs voor deze privatisering zijn dun gezaaid: in vijf gevallen is niets gevonden dat duidt op de privésfeer. Twee uitschieters van respectievelijk zes en vier artikelen met privatisering zijn uitzonderingen op een de regel zoals figuur 7 laat zien. Voor wat betreft de inhoud van de artikelen die wel melding maken van de privésfeer betreft het in veertig procent van de gevallen de echtgenotes van de burgemeesters die hun opwachting maken bij een evenement als een opening of het kopen van de eerste Kinderzegels. In andere gevallen wordt in een bijzin geschreven over de over de persoonlijke band van de burgemeester met bijvoorbeeld de te openen muziekvereniging of de burger in kwestie die wordt gedecoreerd. In alle gevallen is de privésfeer door de burgemeester en zijn familiekring in het publieke domein gebracht. Dit is anders dan verwacht bij de politisering van de privésfeer waar wordt gesteld dat politieke leiders meer en meer als mens dan als ambtsbekleder wordt neergezet. Deze vorm van politisering van de privésfeer heeft veel raakvlakken met de basisconditie identificatie zoals het Nederlands Genootschap van Burgemeesters ze heeft opgesteld. Het is een eigenschap van de politieke functie van

burgemeesters, aldus het genootschap, om je als burgemeester openlijk te identificeren met de bevolking van de gemeente.

Figuur 7. Het aantal gepubliceerde artikelen over de burgemeester waarin persoonskenmerken en competenties worden besproken.¹²

Zoals al is aangehaald bij de resultaten van de presidentialisering van de macht van burgemeester met betrekking tot de foto's wordt op het merendeel van de foto's in de lokale dagbladen een publieke gebeurtenis afgebeeld. De enige sporen van de privésfeer zijn terug te vinden op enkele foto's waarop de vrouw van de burgemeester, zoals gezegd de eerste kinderzegels van de gemeente koopt. Voorts zijn geen familieplaatjes of andere privéaangelegenheden in de lokale dagbladen verbeeld.

Voor wat betreft de verwatering tussen de publieke en privé domein van burgemeesters is, binnen de lokale dagbladen, de informalisering van de politiek duidelijk merkbaar. Deels past dit bij de verandering van de persoon achter de burgemeester zoals door Derksen en Schaap (2010, 85-89) is uiteengezet. Waar burgemeester van Kinschot van Leiden eind jaren '40 nog als *Burgemeester Jhr. Mr. F.H. van Kinschot* werd geadresseerd werd burgemeester Krikke van Arnhem in 2003-2004 als *Burgemeester Pauline Krikke* aangesproken door de lokale pers. Een exceptioneel geval binnen deze studie was burgemeester Deetman van 's-Gravenhage die in de *Haagsche Courant*, zij het in een columnachtig artikelen, als *Wimpie* aangesproken. De artikelen gingen over de uitreiking van een boekje over de 'Haagse tongval'. Het artikel verhaalde over de burgemeester die uitsprak trots te zijn op zijn tongval en hetgeen hij zojuist ontvangen had: *'Ut Groen-Geile Boekje vannut Haags'*¹³. Deze ontwikkeling spreekt het kloofdenken deels tegen. Het kloofdenken gaat uit van een groeiende afstand tussen burgers en politici terwijl deze vorm van privatisering in de vorm van informalisering burgers en politici juist steeds meer aan elkaar gelijk stelt en formele afstanden heeft weggenomen.

¹² Voor de jaren 1947-1948, 1971-1972, 1977-1978 en 1982-1983 zijn in de figuur geen waarde genoteerd. Anders dan bij andere figuren betekent dit niet dat er geen steekproef is genomen in die betreffende jaren maar dat uit in de steekproeven geen artikelen zaten die de privésfeer van de betreffende burgemeesters politiseerde.

¹³ Haagsche Courant. *Groen-gele taalbijbel vooral 'gouden boekje'* (5 november 1998)

6. Conclusie

Dit onderzoek tracht eerste stappen te zetten om de onderzoekshiaat binnen de politieke psychologie te vullen met betrekking tot mediapersonalisering op gemeentelijk niveau in Nederland met betrekking tot het burgemeestersambt. Uit verschillende, reeds bestaande conceptualisatie die zijn ontwikkeld voor en door onderzoek op nationaal niveau is een conceptualisatie, operationalisatie en bijbehorend codeerschema ontwikkeld waarmee is getracht personalisering op subnationaal niveau te onderzoeken. Door mediapersonalisering te categoriseren in presidentialisering van macht, leiderschapsfocus en politisering van de privésfeer is getracht een beeld te geven van de stand van zaken van personalisering van het burgemeestersambt.

Voor presidentialisering van macht zijn de meeste indicatoren voor handen maar zowel het totaal aantal gepubliceerde artikelen, het aantal artikelen dat de burgemeester bij naam noemt en het aantal artikelen dat de burgemeester citeert geven geen blijk van enige toenemende mate van mediapersonalisering. Zwakke trends in absolute cijfers verdwijnen zodra deze cijfers worden afgezet tegen het totale aantal artikelen over burgemeesters in de betreffende steekproeven. Eveneens is geen steun gevonden voor de leiderschapsfocus in lokale dagbladen. Over competenties en persoonlijkheidskenmerken die betrekking hebben op het functioneren van de burgemeester als bewindspersoon is maar heel mondjesmaat gepubliceerd. De basisconditie die het meeste voorkomt is de identificatie welke op haar beurt veel raakvlakken heeft met het politiseren van de privésfeer.

De politisering van de privésfeer of privatisering van het burgemeestersambt, in dit onderzoek tweeledig onderzocht. Net zoals voor leiderschapsfocus is de empirische basis voor analyse van privatisering heel dun; het komt zelden voor. Iedere aanwending van de privésfeer heeft veel raakvlakken met de bij leiderschapsfocus genoemde identificatie-basisconditie. Een privatisering die de burgemeester meer als mens dan als bewindspersoon neerzet is op basis van deze codering niet gevonden. Een ander element van de privatisering is de informalisering van het burgemeestersambt. De manier waarop burgemeesters in de lokale dagbladen worden aangeheven is in de loop van de decennia veel informeler geworden. Deze informalisering is te koppelen aan groter fenomeen, dat van de individualisering van de maatschappij in het algemeen. Ook de politiek blijkt daar niet van gevrijwaard en zet de burgemeester steeds meer als persoon, met een voornaam, neer dan als een bewindspersoon.

Dit alles overziend moet geconcludeerd worden dat voor mediapersonalisering op gemeentelijk niveau weinig steun is gevonden. De stelligheid van onderzoekers die in hun conclusies stellen dat politieke personalisering bestaat behoeft zeker enige nuance. Met het subnationale, gemeentelijke niveau en de burgemeester als politieke actor heeft dit onderzoek afgeweken van eerder onderzoek en geen sporen gevonden van personalisering in de vorm waarin Langer (2007), Poguntke en Webb (2005) en Klijnnijhuis et al. (2009) en anderen deze, in meer of mindere mate, vonden.

Bij de bovenstaande conclusies dienen, met het oog op de discussie, een aantal kanttekeningen geplaatst te worden. De diversiteit aan gemeenten in Nederland is groot. 408 gemeenten met allemaal eigen kenmerken. Dit onderzoek heeft slechts vier gemeenten uitgelicht en voor een completer beeld kunnen in de toekomst meer gemeenten worden meegenomen in analyses. Daarnaast is er momenteel in de Nederlandse archieven een digitalisatieproces bezig. Hoe meer er gedigitaliseerd wordt hoe diepgaander personalisering kan worden onderzocht over een langere tijd. Voorts dient opgemerkt te worden dat, gelijk het onderzoek van Langer (2007), deze conclusies zijn gestaafd op onderzoek naar een enkel medium: lokale dagbladen. De reden hiervoor is dat deze dagbladen relatief onveranderd en constant zijn gebleven en de hele periode van zes decennia in zijn geheel bestrijken. Dat neemt niet weg dat onderzoek naar radio, televisie, internet en gratis lokale weekbladen geen bijdrage aan personalisering van lokale politiek kunnen geven.

Literatuur

- Aarts, L. (1995) *Het bedrijf van de verzorgingsstaat*. [Meppel: Uitgeverij Boom]
- Dalton, R., McAllister, I. en Wattenberg, M. (2002) 'The Consequences of Partisan Dealignment'. In: Dalton, R. En Wattenberg, M. (eds) *Parties without Partisans. Political Change in Advanced Industrial Democracies*. [Oxford: Oxford University Press] (37-63)
- Derksen, W. en Schaap, L. (2010) *Lokaal Bestuur – zesde druk*. [Dordrecht: Convoy Uitgevers B.V.]
- Fiers, S. en Krouwel, A. (2005) 'The Low Countries: From 'Prime Minister to President-Minister''. In: Poguntke, T. en Webb, P. (eds) *The Presidentialization of Politics. A Comparative Study of Modern democracies*. [Oxford: Oxford University Press] (128-158)
- Johansson, B. (2008) 'Popularized election Coverage? News Coverage of Swedish Parliamentary elections, 1979-2006'. In: Stromback, J., Aalberg, T. en Ørsten, M. (eds) *Comparring Politics: Political Communication in the Nordic Countries*. [Goteborg: University of Gothenburg] (181-193)
- Karvonen, L. (2010) *The Personalisation of Politics: A Study of Parliamentary Democracies*. [Colchester: ECPR Press]
- Klijnnijenhuis, D., Oegema, D. en Takens, J. (2009) 'Personalisering van de politiek'. In: Voerman, G. (eds), *Jaarboek 2007 DNPP*. [Groningen: DNPP] (101-127)
- Korsten, A. en Tops, P. (1998) *Lokaal bestuur in Nederland*. [Alphen aan den Rijn: Samsom]
- Korsten, A. (2010) 'Gedwongen vertrek van burgemeesters' In: *Justitiële Verkenningen 2010*. [’s-Gravenhage: Boom Juridische uitgevers, WODC] (10-30)
- Kuusela, K. (1995) 'The Finnish electoral System: Basic Features and Developmental Tendencies'. In: Borg, S. en Sänkiäho, R. (eds). *The Finnish voter*. [Tampere: The Finnish Political Science Association] (23-44)
- Langer, A. (2007) 'A historical exploration of the personalisation of politics in the print media: The British Prime Ministers (1945-1999)'. In: *Parliamentary Affairs* [60] (371-387)
- Nederlands Genootschap van Burgemeesters (2013) *Bestuurscompetenties*. Beschikbaar via: <http://www.burgemeesters.nl/competenties/> [Laatst geraadpleegd op 14 juli 2013]
- Poguntke, T. en Webb, P. (2005) 'The presidentialization of politics in democratic societies: A framework for analysis'. In: Poguntke T., en Webb, P. (eds) *The Presidentialization of Politics. A Comparative study of Modern democracies*. [Oxford: Oxford University Press] (1-25)
- Rahat, G. en Sheafer, T. (2007) The Personalization(s) of politics: Israel, 1949-2003. In: *Political Communion*. [24] (65-80)
- Veenendaal, W. (2013) 'Size and Personalistic Politics: characteristics of Political Competition in Four Microstates'. In: *The Round Table – The Commonwealth Journal of International Affairs*. [102:3] (245-257)
- Vliegthart, R., Boomgaarden, H. en Boumans, J. (2011) 'Changes in Political News Coverage: Personalization, Conflict and Negativity in British and Dutch Newspapers'. In: Brants, K. en Voltmer, K. (eds) *Political Communication in Postmodern Democracy – Challenging the Primacy of Politics*. [New York: Palgrave MacMillan] (92-110)
- Wolfsfeld, G. (2004) *Media and the Path to Peace*. [Cambridge: Cambridge University Press]